

La indagació lliure, cooperativa i generalitzada. Indagar per sobreviure

Jaume Agustí

L'objectiu d'aquest curs és posar de relleu el paper no només fonamental sinó vital de la indagació lliure, cooperativa i generalitzada en el nostre temps. Indagació o investigació, no només d'allò conceptual, mesurable, quantitatiu -com la de les tecnociències-; sinó també d'allò qualitatiu del sentir i l'actuar -com l'estètica i l'ètica-. Indagar és obertura al desconegut, impuls per millorar, confiança en un futur millor, fam i set de nous coneixements i experiències, però també de bondat, de bellesa, de pau i felicitat, en definitiva de ser. La indagació ha de ser lliure per poder ser creativa i innovadora i per tant eficaç; cooperativa per afrontar la complexitat actual inabordable individualment; generalitzada a tots els àmbits i persones, cadascú segons la seva professió i les seves possibilitats, per no ser substituïts per robots i tota mena d'automatització. Generalitzada també es refereix a l'esforç per comunicar-la a tota la societat, és a dir, democratitzar la indagació. Hem preferit el nom d'indagació a l'usual d'investigació -associat sovint a la tecnocientífica- per indicar l'abast i fonamentació que li donarem aquí. Sense per això renunciar al mètode propi de cada tipus d'indagació.

La capacitat d'indagar és una competència específicament humana. En general, la resta d'animals tenen els coneixements necessaris, estan programats genèticament per sobreviure sense necessitat d'indagar. Els humans coneixem indagant i aprenent. I la millor manera d'aprendre és indagar. Per això aquí donem prioritat a la indagació, al procés de crear coneixement i no al coneixement, que és el seu fruit. I per tant preferim dir arbre de la indagació en lloc d'arbre del coneixement; per centrar l'atenció en el cultiu de l'arbre i les seves característiques en lloc de centrar-la en les del fruit. És a dir, més que l'epistemologia sobre les qualitats del coneixement, ens interessarà l'antropologia, les qualitats humanes pròpies de la indagació que ho fa possible. Això té conseqüències més pràctiques que teòriques, com anirem exposant al llarg de les sessions. Per exemple, en lloc de centrar l'atenció en el que pugui ser l'objectivitat del coneixement, ens interessarà veure les qualitats humanes en què es basa. I en lloc de dir societat del coneixement per a referir-nos al nou mode de vida, preferim també dir cultures de la indagació. En plural ja que la indagació obre moltes possibilitats i per tant diversitat de formes culturals. Prioritzar la indagació en lloc del coneixement, també ens ha portat a buscar el seu origen i trets fonamentals en la parla. Doncs, d'una banda, la parla és la capacitat específicament humana, fonament de la resta de qualitats específiques humanes. I en segon lloc, indagar és fer-se preguntes les respostes porten a noves preguntes; actitud present des de la més tendra infantesa. El coneixement específicament humà, fruit de la indagació, és vist així com una construcció pròpia de la parla, de la conversa inquisitiva de cada indagador amb si mateix i amb els altres indagadors. Resulta així clar que tant indagació com a coneixement són processos i fets col·lectius.

La indagació, doncs, apareix amb la mateixa capacitat de parlar, amb l'Homo sapiens. I el més important de la parla és que permet distingir les realitats del seu significat en les paraules. Aquesta distinció possibilita distanciar-se dels significats establerts i així poder reconsiderar amb preguntes imaginatives, per ampliar-los o canviar-los si cal,

cap a una millor comprensió o valoració de les realitats. Aquesta capacitat de distanciament o desinterès ha estat crucial per a la supervivència humana, per a l'adaptació ràpida als canvis de tota mena que es puguin donar; o provocar fins a l'actual situació de canvi continu. Aquesta distància, no estar lligat als significats, és el fonament tant de l'objectivitat com del nostre interès per una realitat sempre més enllà dels significats establerts. També és fonament de la nostra intel·ligència inquisitiva, imaginativa, flexible i eficaç. D'aquesta distància, doncs, es deriva la forma de sentir, pensar i actuar conscient, atenta, inquisitiva, imaginativa, disciplinada, metòdica, lliure, creativa i eficaç anomenada indagació. Aquesta distància també permet, com es veurà, parlar dels mateixos significats, és a dir, reflexionar i crear altres llenguatges sobre el llenguatge natural, uns metallenguatges com són el tecnocientífic i ètic. Per exemple, gràcies a la reflexió i indagació sobre la divisibilitat de la matèria es va passar a la teoria dels àtoms i molècules, fonament de la química; i d'aquesta a les partícules elementals de la física. Models de la realitat cada vegada més amplis i complexos, allunyats de la pura percepció i dels significats de la vida quotidiana.

No obstant això del dit al fet n'hi ha un bon tros. Tenim també tendència a quedar aferrats als nostres significats, a allò conegut, a fixar el sentit i la comprensió del món, a creure posseir la veritat. Així ha viscut la majoria de la humanitat durant desenes de milers d'anys, en les cultures caçadores i agrícoles. Fins i tot en la modernitat el cientisme hereta aquesta actitud atorgant la ciència l'exclusiva del coneixement, de la veritat. Mantenir sempre viva, no només ocasionalment, la distància, la desafecció en relació a allò conegut, és tota una disciplina. Com es veurà, exigeix un tipus singular d'indagació més profunda que la psicològica; doncs es pregunta per una dada subtil anterior a la mateixa ment i per tant sense respostes que ho capturin; la veritat silenciosa, sense mesura, que tots podem reconèixer però no posseir en una formulació. Abundarem sobre aquesta fonamentació de la indagació en la capacitat de parlar i en aquesta dada subtil, i el desinterès que possibilita.

A més de la seva gran utilitat, la indagació té valor en si. Genera la seva pròpia motivació i recompensa. És el goig de crear coneixement, sentit i noves habilitats en l'actuar, i també el goig d'aprendre. Aquest és el gran avantatge de l'educació a través de la indagació. El gaudi de la indagació es multiplica en comunicar les troballes. No hi ha res fora del seu abast. Serveix tant en la vida quotidiana com en la professional i social. Ens allunya de l'avorriment i la rutina; i de la perillosa plaga social de la indiferència i la indolència.

La indagació és el nostre veritable poder per a bé i per a mal. Per fer front a les noves necessitats, aquí es proposa ampliar la base i l'abast de la indagació; i potenciar-la com a nova manera de vida, idònia per encarar confiadament el futur. És a dir, implantar en la societat la indagació lliure, cooperativa i generalitzada. Això és factible, ja que és una capacitat bàsica de tot ésser humà nascuda amb la parla: la fam de coneixements. Només cal alimentar-la amb l'educació adequada, una dieta equilibrada entre les diferents formes d'indagació, especialment la tecnocientífica, l'ètica, l'estètica. I per practicar-les responsablement al servei de tota la societat, cal fonamentar-les en aquella indagació silenciosa que hem esmentat abans; la base de la nostra qualitat més específica, anomenada qualitat humana específica, (CHE) central en aquest curs.

La fonamentació de la indagació en la CHE semblarà probablement estranya d'entrada i sense aparent sentit pràctic. Doncs no és l'aproximació a la indagació habitual en la cultura actual. Per tant al principi requereix un vot de confiança sobre el seu sentit, que anirem explicant progressivament. Però creiem convenient avançar que no és un ideal sinó una qualitat humana realment específica. Abans de res pràctica, font de responsabilitat i eficàcia. I necessària a la nostra manera de sobreviure actual: sense fixacions sinó flexible i indagadora. Intentarem mostrar que la CHE és el fonament d'una nova manera de vida indagadora, no només sostenible sinó de gran qualitat.